

Відображення визначених законом пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки у публікаціях українських учених

Проаналізовано динаміку публікаційної активності вчених у період 2001–2009 років. Виявлено невідповідності щодо узгодження тематичних розділів реферативної бази даних «Україніка наукова» зі стандартами класифікації видів науково-технічної діяльності. Визначено лідируючі напрями розвитку науки і техніки, котрі відображаються у публікаційній активності українських вчених, та оцінено їх взаємозв'язок із затвердженими національними пріоритетами. На прикладі показників реферативної бази даних «Україніка наукова» та Держкомстату доведено, що реальної політики пріоритетів у нашій державі не спостерігається, її проведення на законодавчому рівні втратило свій сенс.

Актуальність обраної теми дослідження обумовлена необхідністю оцінити ефективність державної політики пріоритетів у науково-технологічній сфері, зокрема вплив затверджених законом України пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на публікаційну активність вітчизняних вчених.

Аналіз наукових досліджень [1-5] показав, що питанням розвитку пріоритетних напрямів науки і техніки приділяється значна увага, про що свідчать роботи провідних вчених у даному контексті. У сучасних умовах було представлено нову систему науково-технологічних та інноваційних пріоритетів, впроваджену на основі виконання прогнозно-аналітичного дослідження, що стало результатом роботи Б.А. Маліцького, В.П. Соловйова, Л.П. Кавуненко, О.С. Поповича, І.Ю. Єгорова, О.А. Меха, І.О. Булкина. Методологічні підходи до розробки державних пріоритетів та системи управління перспективними напрямами розвитку науки і техніки досліджувалися у роботах Ю.М. Бажала, І.В. Одолюка, В.П. Александрової, М.С. Данько, В.А. Яковлева. У той же час проблема впливу законодавчого визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на продуктивність наукової

діяльності у відповідних напрямах потребує подальших досліджень.

Метою статті було проаналізувати вплив процесів реалізації визначених законом пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на публікаційну активність українських вчених на прикладі реферативної бази даних (РБД) «Україніка наукова» та матеріалів Держкомстату України.

Створення нормативно-правової бази розвитку пріоритетних напрямів науки пов'язано з прийняттям Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», затвердженого у редакціях 1992, 2001 та 2010 років. Нова редакція закону України 2010 року передбачає, що пріоритетними напрямами розвитку науки і техніки на період до 2020 року є [6]:

- 1) фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави;
- 2) інформаційні та комунікаційні технології;

3) енергетика та енергоефективність; 4) раціональне природокористування; 5) науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань; 6) нові речовини і матеріали.	3) паливно-енергетичний комплекс та енергозбереження; 4) ядерна енергетика; 5) нові матеріали, методи їх з'єднання та обробки; 6) раціональне використання природно-ресурсного потенціалу; 7) новітні біотехнології для охорони здоров'я, фармакології та АПК; 8) високопродуктивне сільське господарство; 9) політико-правові, економічні та управлінські механізми зміцнення конкурентоспроможності України; 10) соціальні й гуманітарні чинники формування в Україні суспільства та економіки знань; 11) машинобудування та приладобудування.

Як бачимо, серед пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки не було визначено жодного напрямку з області суспільних та гуманітарних наук (крім фундаментальних досліджень за п. 1). На нашу думку, перше визначення не можна назвати пріоритетним напрямом, адже за змістом воно представляє багато галузей наук, котрі одночасно мають відношення до технічних, природничих, суспільних та гуманітарних наук. Тобто порушується поняття першочергового значення, що і визначає суть «пріоритету». Визначення пріоритетного напрямку передбачає реалізацію принципу обмеження списку об'єктів, яким надається першочергове значення – створення для них переважних умов у порівнянні з усіма іншими. Неможливо, щоб усі напрями були однаково пріоритетними, оскільки це нівелює сам підхід до застосування пріоритетів. Таким чином, на державному рівні Верховна Рада України віддала перевагу розвитку технічних та природничих наук, що впливає з огляду зазначеного вище матеріалу.

У Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» зазначено, що «Національна академія наук України – вища наукова організація України, яка організує і здійснює фундаментальні та прикладні дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних і гуманітарних наук ...» [7]. Отже, розглянемо наукові пріоритети Національної академії наук України (НАН України), затверджені Постановою Президії НАН України від 31.01.2008 року [8]. А саме:

- 1) наноматеріали та нанотехнології;
- 2) інформаційні технології та ресурси;

Як бачимо, НАН України зосереджує увагу на затвердженні більш конкретних наукових пріоритетів у порівнянні із Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». Якщо визначення пріоритетним того чи іншого напрямку досліджень дійсно означає надання для нього державою певних переваг та преференцій, то цілком природно сподіватися, що це повинно позначитися на результативності, а отже, і публікаційній активності вчених, які працюють у цьому напрямку. Для перевірки цієї гіпотези в якості об'єкта дослідження ми обрали реферативну базу даних «Україніка наукова», котра є українським електронним ресурсом і забезпечує вільний доступ до повної інформації про результати наукової діяльності вітчизняних вчених [9]. Отже, станом на 2009 рік маємо наступні галузі науки, котрим притаманна найбільша питома вага записів у загальній структурі РБД «Україніка наукова», що представлено на рис. 1:

- 1) медицина, медичні науки (15,08%);
- 2) економіка, економічні науки (12,13%);

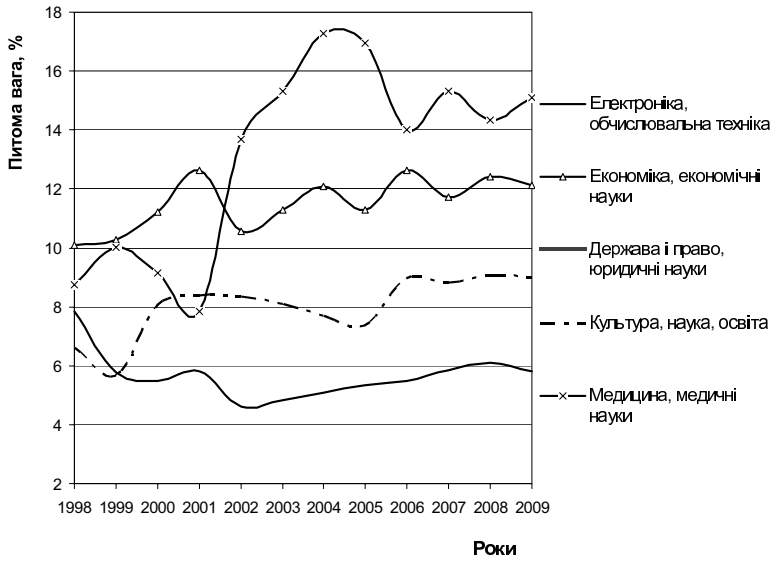

Рис. 1. Найвагоміші значення показників питомої ваги праць галузей науки РБД «Україніка наукова» у період 1998—2009 рр.

- 3) культура, наука, освіта (9,01%);
- 4) електроніка, обчислювальна техніка (5,81%);
- 5) держава і право, юридичні науки (5,25%).

На рис. 1 найбільш динамічною галуззю є «Медицина, медичні науки», адже у період 2001–2004 рр. відбувалося стрімке зростання питомої ваги та чисельності праць даної галузі й починаючи з 2002 р. вона є лідером серед всіх галузей науки РБД. Щоправда, з наведеної табл. 1 бачимо, що зростання числа зафіксованих

праць в галузі медичних наук в останні 4 роки фактично припинилося. На відміну від медичних наук у галузях «Економіка, економічні науки» та «Культура, наука, освіта» відбувався постійний зріст кількості праць, не враховуючи 2009 р. та окремо 2007 р. для «Економічних наук», але дана тенденція не змогла вплинути на збільшення показника питомої ваги праць даних галузей у структурі РБД. З цього випливає, що при збереженні аналогічної динаміки записів отриманих галузей медичні науки поступово втрачатимуть свої

Таблиця 1
Найвагоміші абсолютні значення показників кількості праць за галузями науки РБД у період 1998–2009 рр., одиниць

Галузі науки	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Медицина, медичні науки	870	2110	1907	1901	3986	4599	6110	6746	5872	6665	6426	6386
Економіка, економічні науки	1004	2163	2334	3069	3070	3392	4275	4496	5297	5090	5571	5134
Культура, наука, освіта	657	1191	1682	2036	2432	2429	2726	2930	3749	3840	4070	3816
Електроніка, обчислювальна техніка	782	1219	1141	1410	1343	1445	1798	2126	2296	2549	2730	2462
Держава і право, юридичні науки	328	956	1134	1664	1998	2500	2499	2579	2514	2416	2299	2223

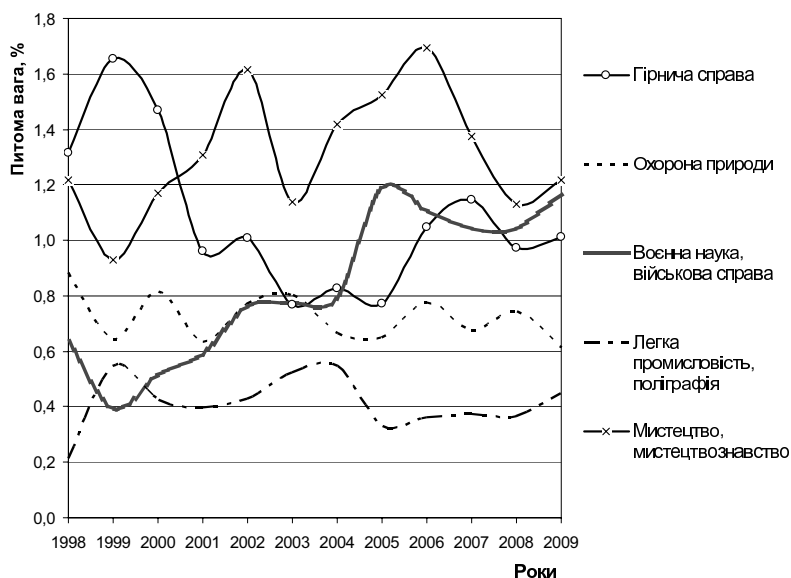

Рис. 2. Найнижчі значення показників питомої ваги праць галузей наук РБД «Українка наукова» у період 1998-2009 рр.

лідерські позиції серед кола решти представлених напрямів РБД.

Для забезпечення формату даних РБД стосовно Класифікації видів науково-технічної діяльності (КВНТД) ми не брали до уваги у РБД результати досліджень галузей «Релігія» та «Література універсального змісту», що сприяло коректнішому порівнянню показників РБД з КВНТД. Відбір галузей науки РБД за критерієм найнижчих значень питомої ваги записів показав наступну характеристику станом на 2009 рік (рис. 2):

- 1) легка промисловість, поліграфія (0,45%);
- 2) охорона природи (0,61%);
- 3) гірнична справа (1,01%);
- 4) воєнна наука, військова справа (1,16%);
- 5) мистецтво, мистецтвознавство (1,22%).

Зауважимо, що напрям «Охорона природи», хоч і в дещо різних формулюваннях, зберігався серед пріоритетних напрямів протягом всього досліджуваного періоду дії закону, а саме: «Охорона

Таблиця 2

Найнижчі абсолютні показники кількості праць за галузями науки РБД у період 1998-2009 рр., одиниць

Галузі науки	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Легка промисловість, поліграфія	21	115	89	97	125	157	194	131	151	162	165	190
Охорона природи	88	135	170	154	225	241	235	259	325	292	333	260
Гірнична справа	131	348	306	233	293	231	293	307	438	498	436	428
Воєнна наука, військова справа	63	82	107	143	221	232	278	472	462	452	466	493
Мистецтво, мистецтвознавство	121	196	244	318	470	342	501	607	709	598	507	515

навколишнього природного середовища» — 1992 р., «Збереження навколишнього середовища (довкілля) та сталий розвиток» — 2001 р., «Рациональне природокористування» — 2010 р., але це не справило жодного впливу на публікаційну активність дослідників, які працюють у цій галузі науки.

З приведеної на рис. 2 динаміки видно, що більшість галузей за спрямуванням відносяться до технічних наук секції «Промисловість, сільське господарство». Однією з причин такої тенденції може бути низький рівень наповнення інформації про технічні науки у порівнянні з іншими науками РБД. Як бачимо з рис. 2, найбільшим «антипріоритетним» напрямом згідно РБД є «Легка промисловість, поліграфія». Зазначений висновок також ілюструють дані, котрі наведено в табл. 2.

Аналізуючи динаміку записів РБД за секційною характеристикою, бачимо, що у 2009 році секції «Природничі науки» та «Промисловість, сільське господарство» втратили відповідно 5,45 і 3,87 відсоткових пункти питомої ваги записів у порів-

нянні до 2000 року (рис. 3). Позитивна динаміка записів спостерігалася у секціях «Суспільні та гуманітарні науки» та «Медицина, медичні науки» зі збільшенням питомої ваги записів відповідно на 3,39 та 5,93 відсоткових пункти. Отже, секція «Суспільні та гуманітарні науки» є лідером за показником питомої ваги записів і в 2009 році її частка склала 44,09%, тобто майже половину всіх записів РБД. Цей висновок свідчить про стабільний розвиток публікаційної активності суспільних та гуманітарних наук і їх беззаперечне лідерство у масиві даних РБД.

Проаналізуємо динаміку галузей наук за показником кількості друкованих праць згідно з матеріалами Держкомстату у період 2001-2010 рр. і порівняємо її з результатами, отриманими на основі матеріалів РБД «Україніка наукова». Оскільки класифікація технічних наук за 11 галузями науки доступна починаючи з 2001 р. — початку практичного застосування КВНТД в Україні, — дослідження починатимемо саме з цього року. Галузі науки структуруються у п'ять секцій: «Природничі науки»,

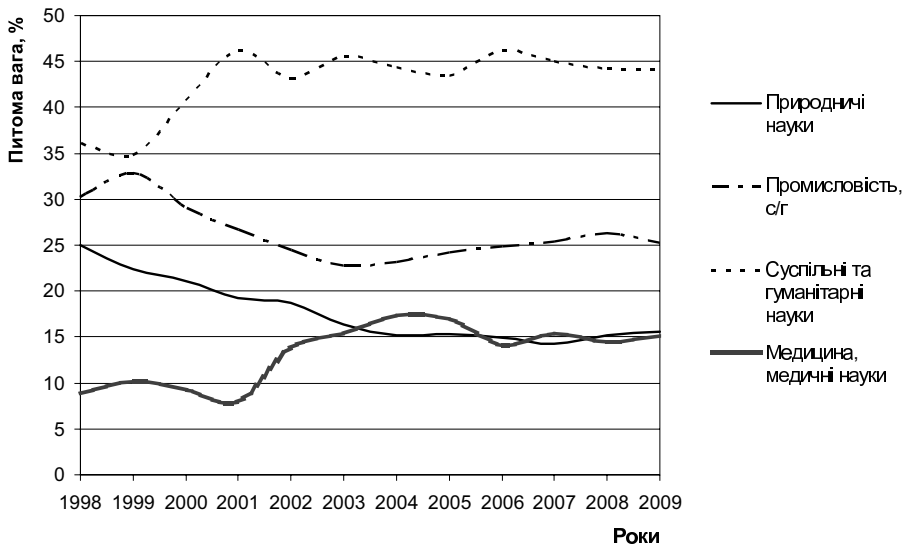

Рис. 3. Динаміка питомої ваги записів секцій РБД «Україніка наукова» у період 1998-2009 років.

Таблиця 3

Найвагоміші абсолютні показники кількості праць за галузями наук Держкомстату у період 2001-2010 рр., одиниць

Галузі науки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Медичні	25640	27554	31686	32186	32230	29524	30720	36355	36422	42601
Педагогічні	20786	22693	20095	22628	23150	25651	27710	30113	27233	29174
Сільськогосподарські	11614	13417	14476	15935	17839	18351	19993	22159	24676	23625
Економічні	10857	11972	13174	10868	14565	17460	17289	17332	18101	21255
Металургія, обробка металів, виробництво машин та устаткування	15671	8282	8771	9864	10784	12523	11230	13007	14113	15769

«Технічні науки», «Суспільні науки», «Гуманітарні науки» та «Наукові установи та вузи, що мають багатогалузевий профіль». Через те, що неможливо виділити галузі науки у складі секції «Наукові установи та вузи, що мають багатогалузевий профіль», до уваги будемо приймати результати досліджень, виконаних в решті секцій.

Нами було отримано наступні напрямки, котрі мають найбільшу питому вагу та кількість друкованих праць серед представлених галузей науки станом на 2010 рік (рис. 4):

- 1) медичні (12,34%);
- 2) педагогічні (8,45%);
- 3) сільськогосподарські (6,84%);

4) економічні (6,15%);

5) металургія, обробка металів, виробництво машин та устаткування (4,57%).

З рис. 4 видно, що 2010 р. у порівнянні до 2001 р. відбулося суттєве зменшення питомої ваги друкованих праць медичних, педагогічних галузей наук відповідно на 2,01 та 3,18 відсоткових пункти. Найбільше зменшення питомої ваги серед галузей, представлених на рис. 4, мало місце у «Металургії, обробці металів, виробництві машин та устаткування», котре склало 4,2 відсоткових пункти 2010 р. в порівнянні з 2001 р. Натомість стабільну динаміку питомої ваги праць продемонструва-

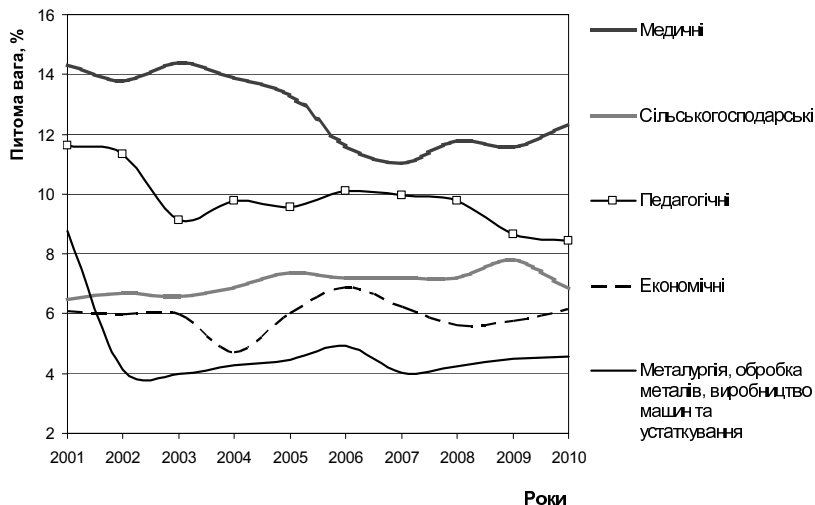

Рис. 4. Найвагоміші показники динаміки питомої ваги друкованих праць за галузями наук у період 2001-2010 рр.

Таблиця 4

Найнижчі абсолютні показники кількості праць за галузями наук Держкомстату у період 2001-2010 рр., одиниць

Галузі науки	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Фармацевтичні	890	1483	1494	1642	2041	280	106	260	179	188
Національна безпека	—	20	30	121	138	421	318	252	94	196
Хімічні технології	3519	338	274	287	209	456	393	366	470	324
Соціологічні	246	236	315	393	391	439	395	524	424	347
Енергетика	2063	896	868	1090	1230	554	504	501	561	471

ли сільськогосподарські науки впродовж 2001-2009 рр. (рис. 4). Якщо характеризувати галузі науки за динамікою кількості друкованих праць впродовж 2001-2010 рр., (табл. 3), то ми бачимо, що у 2010 р. відбувається зріст записів за всіма галузями науки у порівнянні до 2001 р., а саме: «Металургія, обробка металів, виробництво машин та устаткування» — 0,6%, педагогічні — 40,35%, медичні — 66,15%, економічні — 95,77%. Найбільший зріст записів серед виділених галузей відбувся у сільськогосподарських науках та склав відповідно 2,03 рази, що свідчить про невпинний інтерес науковців до вирішення проблем цього напрямку (див. табл. 3).

При подальшому аналізі ми виділили галузі, що мають найнижчі показники динаміки питомої ваги друкованих праць за галузями наук станом на 2010 рік (рис. 5):

- 1) фармацевтичні (0,05%);
- 2) національна безпека (0,06%);
- 3) хімічні технології (0,09%);
- 4) соціологічні (0,1%);
- 5) енергетика (0,14%).

Важливо, що пріоритет «Енергетика» зберігався у різних формулюваннях редакцій закону: «Екологічно чиста енергетика та ресурсозберігаючі технології» — 1992 р., «Новітні технології та ресурсозберігаючі технології в енергетиці, промисловості та агропромисловому комплексі» — 2001 р.,

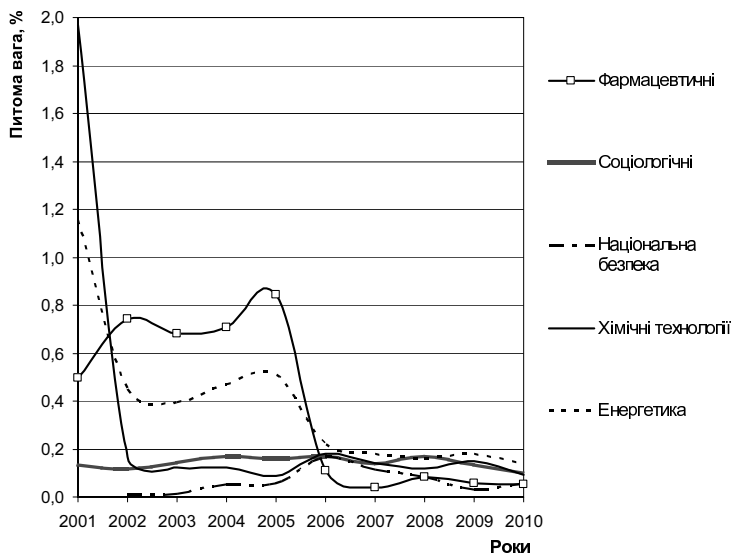

Рис. 5. Найнижчі показники динаміки питомої ваги друкованих праць за галузями наук у період 2001-2010 рр.

«Енергетика та енергоефективність» — 2010 р. Однак зазначена обставина жодним чином не вплинула на збільшення публікаційної активності даного напрямку, що свідчить про недостатній рівень уваги держави до проблем розвитку пріоритетних напрямів науки.

Як бачимо, найбільше зменшення питомої ваги друкованих праць відбулося у таких галузях науки, як хімічні технології, фармацевтичні науки та енергетика. З табл. 4 видно, що відбулося різке скорочення кількості друкованих праць у 2010 р. в порівнянні з 2001 р. у наступних галузях науки: енергетика — 4,38 рази, фармацевтичні науки — 4,73 рази, хімічні технології — 10,86 разів. Натомість соціологічні науки показали зріст кількості записів відповідно на 41,06 відсоткових пункти у порівнянні з 2001 р. та національна безпека у 9,8 разів у порівнянні з 2002 р., оскільки не має даних за 2001 р. Однак це зростання не змогло вплинути на кінцевий результат, котрий засвідчує, що фармацевтичні науки, національна безпека та хімічні технології є найбільшими «антипріоритетними» напрямками науки за показником кількості друкованих праць згідно з матеріалами Держкомстату.

Серед найвагоміших показників питомої ваги праць галузей науки можна визначити спільні об'єкти для масивів дослідження РБД та Держкомстату. Такими є економічні та медичні науки. Відмінною рисою є ситуація, коли у РБД незначним є рівень публікаційної активності сільськогосподарських наук, але за даними державної статистики вони є одними з лідируючих галузей. Наприклад, за даними РБД питома вага праць сільськогосподарських наук складала 3,31 відсоткових пункти 2009 р., але того ж року за даними Держкомстату вони склали 7,84 відсоткових пункти. Відмінністю в розвитку публікаційної активності сільськогосподарських наук є те, що за даними Держком-

стату вона зросла у 2009 р. в порівнянні з 2001 р. на 1,34 відсоткових пункти, а за даними РБД питома вага, навпаки, зменшилася на 1,19 відсоткових пункти.

Спільною для обох масивів дослідження виявилася тенденція, коли зменшується питома вага праць технічних та природничих галузей, натомість зростає частка праць в галузях суспільних та гуманітарних наук. При використанні пошуку РБД «Україніка наукова» ми виявили невідповідності щодо систематизації і узгодження класифікації тематичних розділів РБД зі стандартами державної статистики та міжнародними стандартами системи обліку і статистики. Під останніми розуміється КВНТД. Питання щодо узгодження класифікації тематичних розділів РБД є дуже доречним, адже у офіційному виданні Держстандарту зазначено, що «Класифікація видів науково-технічної діяльності є складовою частиною державної системи класифікації і кодування техніко-економічної та соціальної інформації (ДСК ТЕСІ)». Класифікацію розроблено відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 04.05.1993 року № 326 «Про Концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу України на міжнародну систему обліку і статистики» [10]. Тобто на державному рівні зазначено важливість переходу стандартів державної статистики до системи стандартів ведення обліку КВНТД. Отже, щоб повноцінно порівняти динаміку розвитку галузей науки, що представлені у РБД та Держкомстату, необхідно узгодити класифікацію галузей науки, котрі представлені у РБД і КВНТД. У табл. 5 представлено галузі науки, що мають невідповідності структурної приналежності до видів та рубрик класифікації КВНТД і РБД «Україніка наукова».

Отже, визначений розгляд проблем з табл. 5 свідчить про необхідність термінового узгодження класифікації тематичних розділів РБД «Україніка наукова» та фор-

Таблиця 5

Невідповідності структурної приналежності науки до відповідних видів, рубрик класифікації КВНТД та тематичних розділів РБД «Україніка наукова»

Класифікація тематичних розділів РБД «Україніка наукова»	Класифікація видів науково-технічної діяльності (КВНТД)
Рубрики «Кібернетика, інформатика» та «Обчислювальна техніка» належать до секції «Промисловість, сільське господарство».	Підвид «Інформатика та кібернетика» відноситься до підкласу природничих наук. Підвид «Обчислювальна техніка та автоматизація» відноситься до підкласу технічних наук.
«Радіоелектроніка» існує як підрозділ розділу «Енергетика, радіоелектроніка».	Підвид «Радіоелектроніка» не існує у класифікації КВНТД. Існують окремо підвиди «Радіотехніка і телекомунікації» та «Електроніка».
У тематичному розділі «Технологія металів, машинобудування, приладобудування» не існує підрозділу або рубрики «Техніка в с/г виробництві». Подібної рубрики немає в усіх тематичних розділах РБД.	Вид «Дослідження та розробки в галузі металургії, обробки металів, виробництва машин та устаткування» включає підвид «Техніка в с/г виробництві».
Тематичний розділ «Сільське та лісове господарство» включає підрозділ «Ветеринарія» і належить до серії «Промисловість, сільське господарство», котрий не є складовою природничих наук.	«Дослідження та розробки в галузі сільськогосподарських наук» та «Дослідження та розробки в галузі ветеринарних наук» є самостійними видами і належать до природничих наук.
Серія «Медичні науки» виділяються окремо серед галузей природничих, суспільних, гуманітарних та технічних наук.	«Дослідження та розробки в галузі медичних наук» та «Дослідження та розробки в галузі фармацевтичних наук» відносяться до галузі природничих наук.
Розділ «Фармакологія, фармація, токсикологія» є складовою серії «Медичні науки».	«Дослідження та розробки в галузі медичних наук» та «Дослідження та розробки в галузі фармацевтичних наук» є самостійними видами.
«Воєнна наука. Військова справа» відноситься до галузей суспільних та гуманітарних наук.	Вид «Дослідження та розробки в галузі військових наук» відноситься до галузі технічних наук.
Галузі технічних наук разом із галуззю сільськогосподарських наук утворюють серію «Промисловість, с/г».	Технічні науки є самостійною галуззю. Вид «Дослідження та розробки в галузі сільськогосподарських наук» належить до природничих наук.
У тематичному розділі галузі суспільних та гуманітарних наук існують спільно у серії «Суспільні та гуманітарні науки».	Галузі суспільних та гуманітарних наук існують як два самостійні підкласи.
Неможливо відокремити, які науки відносяться до галузей суспільних та гуманітарних наук.	Історичні науки, філологічні науки та мистецтвознавство відносяться до галузі гуманітарних наук, решта складають галузі суспільних наук.

мату КВНТД. Адже вирішення цього питання сприятиме гармонізації показників РБД та існуючої системи обліку статистичних даних, що дозволить виконувати масштабні дослідження галузей наук в аспекті інформаційного середовища знань.

Висновки. При дослідженні публікаційної активності вчених за даними РБД «Україніка наукова» та Держкомстату було

встановлено, що визначення Верховною Радою України пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки кардинальним чином не впливає на зростання їх результативності, котра відображається у динаміці друківаних праць.

За даними РБД та Держкомстату, лідируючим пріоритетом є медичні науки, а саме напрям «Науки про життя, нові

Таблиця 6

Визначені лідируючі напрями української науки за показником найвагомішої публікаційної активності робіт згідно даних РБД та Держкомстату, що відповідають затвердженим пріоритетам закону та НАН України

Пріоритети НАНУ	Пріоритети закону	Аналоги галузей РБД (2001, 2005, 2009 рр., значення частки робіт, %)	Аналоги галузей Держкомстату (2001, 2005, 2009 рр., значення частки робіт, %)
інформаційні технології та ресурси	інформаційні та комунікаційні технології	електроніка, обчислювальна техніка (5,8; 5,34; 5,81)	—
новітні біотехнології для охорони здоров'я, фармакології та АПК	науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань	медицина, медичні науки (7,83; 16,95; 15,08)	медичні (14,35; 13,32; 11,57)
високопродуктивне сільське господарство	—	—	сільськогосподарські (6,5; 7,37; 7,84)
політико-правові, економічні та управлінські механізми зміцнення конкурентоспроможності України	—	економіка, економічні науки (12,63; 11,3; 12,13) держава і право, юридичні науки (6,85; 6,48; 5,25)	економічні (6,08; 6,02; 5,75)
соціальні й гуманітарні чинники формування в Україні суспільства та економіки знань	—	культура, наука, освіта (8,38; 7,36; 9,01)	—
машинобудування та приладобудування	—	—	металургія, обробка металів, виробництво машин та устаткування (8,77; 4,46; 4,48)

технології лікування та профілактики найпоширеніших захворювань» і «Новітні біотехнології для охорони здоров'я, фармакології та АПК» відповідно до затверджених норм закону та НАН України. У той же час, хоча медичні науки лишаються лідером за кількістю записів, тенденції останніх років свідчать скоріше про їх стагнацію, ніж про пріоритетний розвиток. Науковий пріоритет «Високопродуктивне сільське господарство», затверджений Президією НАН України, що знайшов своє відображення у масиві Держкомстату як галузь «Сільське господарство» за кількістю друкованих робіт демонструє одну з найкращих позицій після медичних та педагогічних наук. Тобто даний напрямок є реальним пріоритетом,

незважаючи на те, що його було вилучено з останньої редакції Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки». З табл. 6 бачимо, що сформовані пріоритетні напрями науки за характером публікаційної активності відображають домінуючу позицію природничих і технічних наук.

Табл. 7 демонструє, що пріоритети «Паливно-енергетичний комплекс», «Ядерна енергетика» і «Енергетика та енергоефективність» відповідно до затверджених положень закону та НАН України є, навпаки, «антипріоритетними» напрямами за характером кількості праць згідно даних Держкомстату з показником 0,18 відсоткових пункти питомої ваги 2009 р. У РБД галузь науки «Гір-

Таблиця 7

Визначені «антипріоритетні» напрями української науки за показником найгіршої публікаційної активності робіт згідно даних РБД та Держкомстату, що відповідають за-твердженням пріоритетам закону та НАН України

Пріоритети НАНУ	Пріоритети Закону	РБД (2001, 2005, 2009 рр., значення частки робіт, %)	Держкомстат (2001, 2005, 2009 рр., значення частки робіт, %)
паливно-енергетичний комплекс та енергозбереження	енергетика та енергоефективність	гірнична справа (0,96; 0,77; 1,01)	енергетика (1,15; 0,51; 0,18)
ядерна енергетика			
новітні біотехнології для охорони здоров'я, фармакології та АПК	науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань	—	фармацевтичні (0,5; 0,84; 0,06)
нові матеріали, методи їх з'єднання та обробки	нові речовини і матеріали	—	хімічні технології (1,97; 0,09; 0,15)
раціональне використання природно-ресурсного потенціалу	—	охорона природи (0,63; 0,65; 0,61)	—
соціальні й гуманітарні чинники формування в Україні суспільства та економіки знань	—	—	соціологічні (0,14; 0,16; 0,13)

нича справа» стала однією з найменш «пріоритетних» і з результатом 1,01 відсоткових пункти питомої ваги 2009 р. вона відображає реальний стан справ стосовно результативності вчених щодо реалізації енергетичних пріоритетів на державному рівні. Також до переліку «антипріоритетних» напрямів увійшли фармацевтичні, соціологічні науки, хімічні технології та охорона природи відповідно до даних Держкомстату і РБД.

Сказане свідчить, що фактично реальної політики пріоритетів у нашій державі не спостерігається: їх визначення

Верховною Радою України насправді не впливає на базове фінансування відповідних галузей науки і на рівень замовлення досліджень і розробок з боку виробничих структур. Отже, вдосконалення механізмів реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки лишається дуже актуальним завданням, адже навіть ті механізми, що діяли до 2004 року сьогодні фактично не діють, а нових не розроблено. Якщо цю ситуацію не змінити кардинально, то визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на законодавчому рівні втрачає свій сенс.

1. Бажал Ю.М. Економічна оцінка державних пріоритетів технологічного розвитку / [за ред. Ю.М. Бажала]. — К.: Ін-т екон. прогнозування, 2002. — 320 с.

2. Звіт про виконання відомчої теми «Розробка організаційно-методичного забезпечення, узгодженого формування та системної реалізації науково-технологічних та інноваційних пріоритетів» / Б.А. Маліцький, О.С. Попович, В.П. Соловійов та ін. — К., 2008. — 129 с.

3. Попович О.С. Про політику пріоритетів у сфері науково-технологічного та інноваційного розвитку / О.С. Попович, Т.М. Велентейчик // Наука та наукознавство. — 2010. — № 1. — С. 13-27.

4. Александрова В.П. Пріоритети науково-технічного розвитку та їх роль у визначенні стратегічних орієнтирів інноваційної політики / В.П. Александрова // Наука та наукознавство. — 2006. — № 4. — С. 15-21.

5. Про пріоритети науково-технічного та інноваційного розвитку і шляхи їх реалізації / Л.В. Горбатюк, О.І. Грига, Л.І. Сазонова, В.І. Попадинець, Ю.В. Попадинець // Наука та інновації. — 2005. — № 1. — С. 25-33.
6. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2623-14>.
7. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1977-12>.
8. Перелік найважливіших напрямів наукових досліджень та розробок. (Затверджено Постановою бюро Президії НАН України від 31.01.08 № 23) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nas.gov.ua/programs/biofuel/Guidelines/Pages/default.aspx>.
9. Розширений пошук у реферативній базі даних «Україніка наукова» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/db/ref_r.html.
10. Державний класифікатор України. Класифікація видів науково-технічної діяльності ДК 015-97 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.uazakon.com/big/text936/pg1.htm>.

А.И. Корецкий

Отражение определенных законом приоритетных направлений развития науки и техники в публикациях украинских ученых

Проанализировано динамику публикационной активности ученых в период с 2001–2009 годов. Определены несоответствия согласования тематических разделов реферативной базы данных «Україніка наукова» со стандартами классификации видов научно-технической деятельности. Определены лидирующие направления развития науки и техники, которые отображаются в публикационной активности украинских ученых, и оценена их взаимосвязь с утвержденными национальными приоритетами. На примере показателей реферативной базы данных «Україніка наукова» и Госкомстата доказано, что реальной политики приоритетов в нашем государстве не наблюдается, ее проведение на законодательном уровне потеряло свой смысл.